

Řešení externalit.
Funkce veřejného sektoru.

Obsah

- Řešení externalit
- Funkce veřejného sektoru
- Zadání online workshopu
- Nobelisté

+ SAMOSTUDIUM

Dva typy řešení

- Veřejná
 - Externalitu řeší někdo „třetí“
- Soukromá
 - Následky externalit řeší ti, kterých se problém dotýká
 - Stojí na principu, že ti, kterých se situace týká, se chtějí a mohou domluvit a vše vyřešit.

Veřejná řešení (Pigou)

- Korekční daně a dotace
 - tzv. Pigouvská daň: uvalit na výrobce daň ve stejné výši jako náklady na externalitu
- Zákazy
 - nemožnost vyrábět v obydlených oblastech
- Příkazy
 - Každý výrobce musí mít předepsané vybavení snižující např. znečištění
- Regulace
 - povolenky (např. obchodovatelné) na množství znečištění
- Vlastní činnost vlády místo firem
- Pokuty

Veřejná řešení pro a proti

+ Důvodem mohou být nižší transakční náklady vlády na řešení externality.

+ Vláda je schopna uplatnit **donucení**.

- Problémem zůstává ohodnocení nákladů a přínosů zdanění, regulace či zákazu.

Soukromá řešení externalit

- Internalizace externalit:
 - vytvoření tak velké jednotky, aby se externí náklady (užitky) projevily uvnitř jednotky a nezasahovaly jiné subjekty mimo jednotku (za podmínky perfektně vymezených vlastnických práv)
 - Příklad: včelař&sadař - včelařovy včely opylují květy sadařových stromů, úroda z jablek se zvyšuje a zároveň včelař má díky tomu med = oba mají užitek, jde o pozitivní externalitu.
 - Řešení pomocí internalizace: pokud včelař a sadař vytvoří firmu „Včelař&Sadař s.r.o.“ – externí užitky se projeví jen uvnitř této jednotky, nezasahují ven)
- Coaseův teorém

Coase: externality

- Ronald H. Coase
 - přispěl k teorii externalit nejvýrazněji svým článkem „[The problem of social cost](#)“ z roku 1960
 - chtěl ve svém článku dokázat tvrzení, že „...navrhovaná opatření (k odstranění negativních externalit způsobených znečištěním životního prostředí – pozn. ZK: tj. veřejná řešení) jsou nevhodná a že způsobují výsledky, které nejsou nutné ani žádoucí.“
- Navrhovaná opatření = veřejná řešení externalit: dle Coase:
 1. učinit vlastníka znečišťující výroby zodpovědným za škodu, kterou způsobil příjemci znečištění
 2. uvalit na výrobce - znečišťovatele daň, která by souvisela s množstvím vypouštěných znečišťujících látek a s peněžně vyjádřenou škodou vyvolanou u příjemce znečištění
 3. vyloučit výroby z obytných oblastí nebo z ostatních oblastí, kde mohou mít emise škodlivé efekty na ostatní.

Reciprocita problému externalit

- Coase popisuje obapolnou povahu (reciprocal nature) problému (negativních) externalit: nejenom, že jsou negativní užitky transferovány od poškozovatele k příjemci a tím snižují jeho užitek, ale jakýkoli zásah proti tvůrci negativní externality automaticky znamená také pokles jeho užitku.
- Otázkou, kterou je nutno rozhodnout je, „...jestli je hodnota ryb (zabitých v důsledku znečištění řeky) větší nebo menší než hodnota produktu, při jehož výrobě vznikne znečištění řeky.“

Coase teorém(CT):

- CT: za předpokladu splnění určitých podmínek, může vyjednávání vést k Pareto optimálnímu výstupu
- platný za současného splnění dvou podmínek:
 - perfektně vymezená vlastnická práva
 - nulové, nebo zanedbatelné transakční náklady
- každou externalitu lze odbourat bez ohledu na to, kdo bude nakonec odškodňován.
 - Coase pojednává o tom, jak se ekonomicky projeví situace, kdy výrobce buď má zodpovědnost za produkci znečištění (liability for damage) nebo ji nemá (no liability for damage).

Coase – příklad (Cukrář&Lékař)

Zodpovědnost	Výsledek	C	L	Celkem
C zodpovídá	C zavře výrobu	0	60	60
C nezodpovídá	L platí P, aby C zavřel $40 \leq P \leq 60$	P	60 - P	60

Zodpovědnost	Výsledek	C	L	Celkem
C zodpovídá	C podniká a platí kompenzaci P lékaři	60 - P	P	60
C nezodpovídá	C podniká L zavírá ordinaci	60	0	60

Výsledky

- Pokud je cukrářův zisk **nižší** než škoda, kterou výrobou cukrovinek způsobuje, je pro cukráře výhodnější **výrobu zastavit**
- Pokud je jeho zisk **vyšší** než škoda, kterou způsobuje, je výhodnější **ve výrobě pokračovat**
- Obě právní úpravy vedou k nejefektivnějšímu výsledku, mají však zcela opačné následky na rozdělování důchodů

Coase

- „ Nutnost vědět, je-li či není za poškozování odpovědný znečišťovatel je důležitá proto, že bez určení výchozího rozdělení práv nemohou vzniknout tržní transakce, které by umožňovaly přesunovat a rekombinovat tato práva. Ale konečný výsledek (který maximalizuje hodnotu produkce) je nezávislý na právním uspořádání, pokud předpokládáme, že cenový systém pracuje bez nákladů.“

Coase – příklad (pokračování)

- C 60, L 40, $N_{\text{(stěna)}} = 20$, $N_{\text{(právník)}} = 25$

Zodpovědnost	Výsledek	C	L	Celkem
C zodpovídá	C instaluje stěnu	40	40	80
C nezodpovídá	L zavře ordinaci	60	0	60

Coase torém

- Výchozí alokace zákonných oprávnění nemá žádný dlouhodobý vliv na efektivnost, pokud jsou transakční náklady jejich směny nulové.
- Jinými slovy, Coase teorém platný za současného splnění dvou podmínek:
 - Perfektně vymezená vlastnická práva
 - Nulové, nebo zanedbatelné transakční náklady

Externality jako spor přístupů

Selhání trhu?

- Trh selhává při alokaci zdrojů, není dosaženo Pareto optima
- Neoklasická ekonomie (NE)

Neexistence trhu?

- Trh (cenový mechanismus) v těchto případech neexistuje
- Liberalismus, ultraliberlismus

Externality (neexistence trhu)

Pozitivní – něco, za co je spotřebitel ochoten zaplatit, aby to měl

- **Negativní** – něco, za co je spotřebitel ochoten zaplatit, aby se tomu vyhnul (eliminoval)

Ale v obou případech to není možné, neboť

trh neexistuje

Role vlády

Selhání trhu

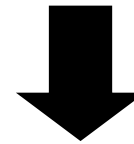
Řešení externalit pomocí vládních zásahů

Versus

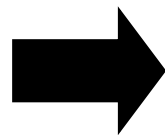
Neexistence trhu

Problém neexistence trhu řeší vymezení vlastnických práv (právo „prodávat“)

=> to potvrzuje základní důvod existence státu (vlády)

Soukromá řešení

Vymezení a ochrana vlastnických práv

Externality jako spor přístupů

Selhání trhu?

- Trh selhává při alokaci zdrojů, není dosaženo Pareto optima
- Neoklasická ekonomie (NE)

Neexistence trhu?

- Trh (cenový mechanismus) v těchto případech neexistuje
- Liberalismus, ultraliberlismus
versus
- Hledání jiných vysvětlení fungování ekonomiky než pomocí dokonalé konkurence (teorie her, behaviorální ekonomie, apod.)

Funkce veřejného sektoru

- Regulační – vytvořit právní stát, shoda všech ekonomických škol
- Alokační – rozhodování o alokaci (umístění) veřejných výdajů (objem a struktura).
- Stabilizační – ovlivňování makro agregátů, má být? (např. M.Frideman versus J.M. Keynes)
- Redistribuční (hledání kompromisu mezi efektivností a rovností)

Cíle ekonomiky a s nimi související funkce veřejného sektoru

Cíle	Funkce
Efektivnost	Alokační
Stabilita	Stabilizační
Spravedlnost	Redistribuční

Alokační funkce

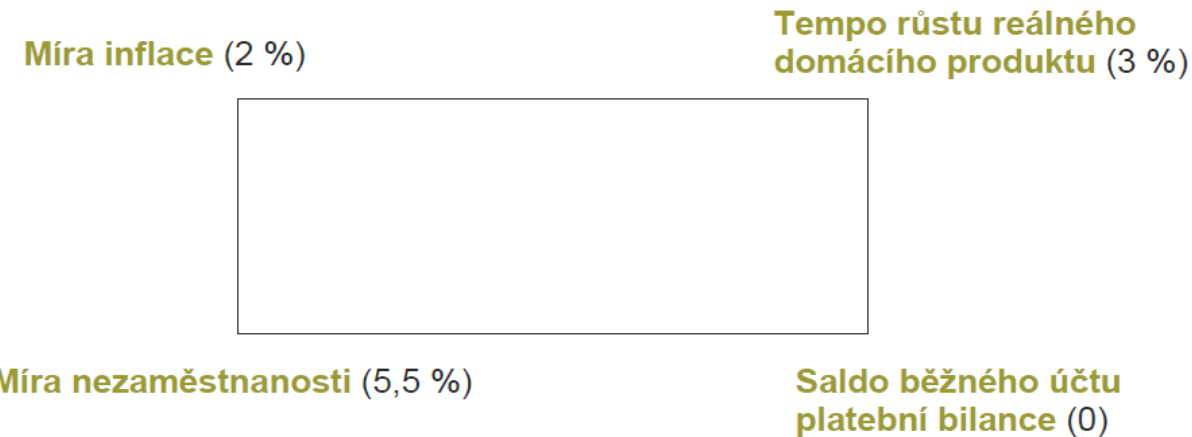
- stát ovlivňuje výslednou alokaci zdrojů oproti tomu, jak by proběhla, pokud by alokační rozhodnutí prováděli jednotliví soukromí vlastníci zdrojů
- stát tedy vlastně rozhoduje:
 - o umístění vzácných zdrojů mezi jednotlivá odvětví veřejného sektoru a
 - o množství zdrojů do jednotlivých odvětví.

Stabilizační funkce

Snaha ovlivňovat makroekonomické agregáty a tedy vyrovnávat extrémny hospodářského cyklu.

Typicky jde o agregáty v rámci tzv. magického čtyřúhelníku:

Magický čtyřúhelník (doporučení OECD)

(Re)distribuční funkce

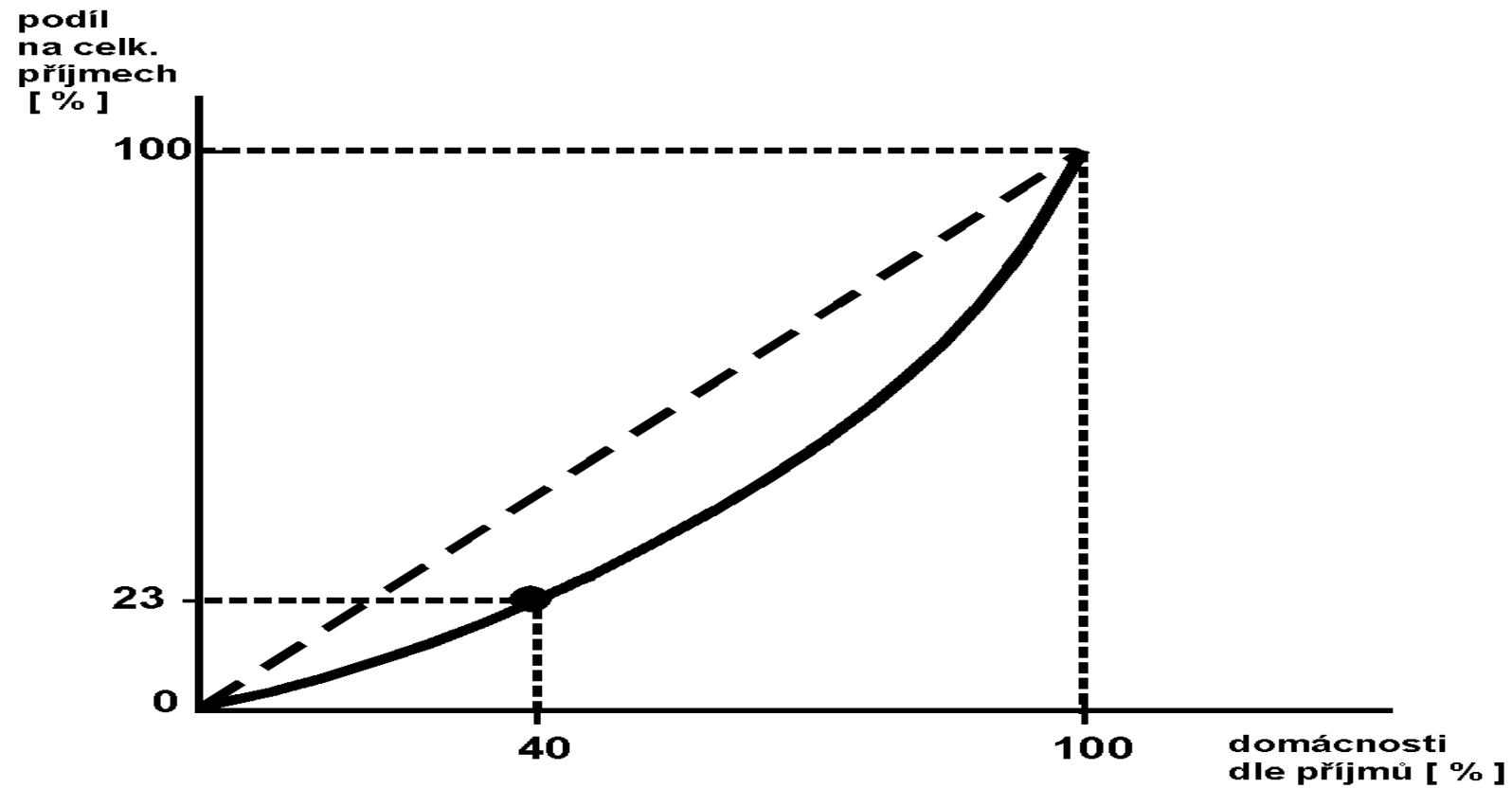
- Distribuce (rozdělení) důchodu a bohatství ve společnosti provedená trhem nemusí být přijatelná pro všechny členy společnosti
- Redistribuce = vládou provedené přerozdělení důchodů již jednou rozdělených trhem s cílem dosáhnout stavu, který společnost považuje za „spravedlivý“
- Měření rozdělení důchodů a bohatství ve společnosti – **Lorenzova křivka a Giniho koeficient**

Redistribuční funkci prostuduj v kapitole 2 a 3 Distanční studijní opory (DSO)

Redistribuční funkce

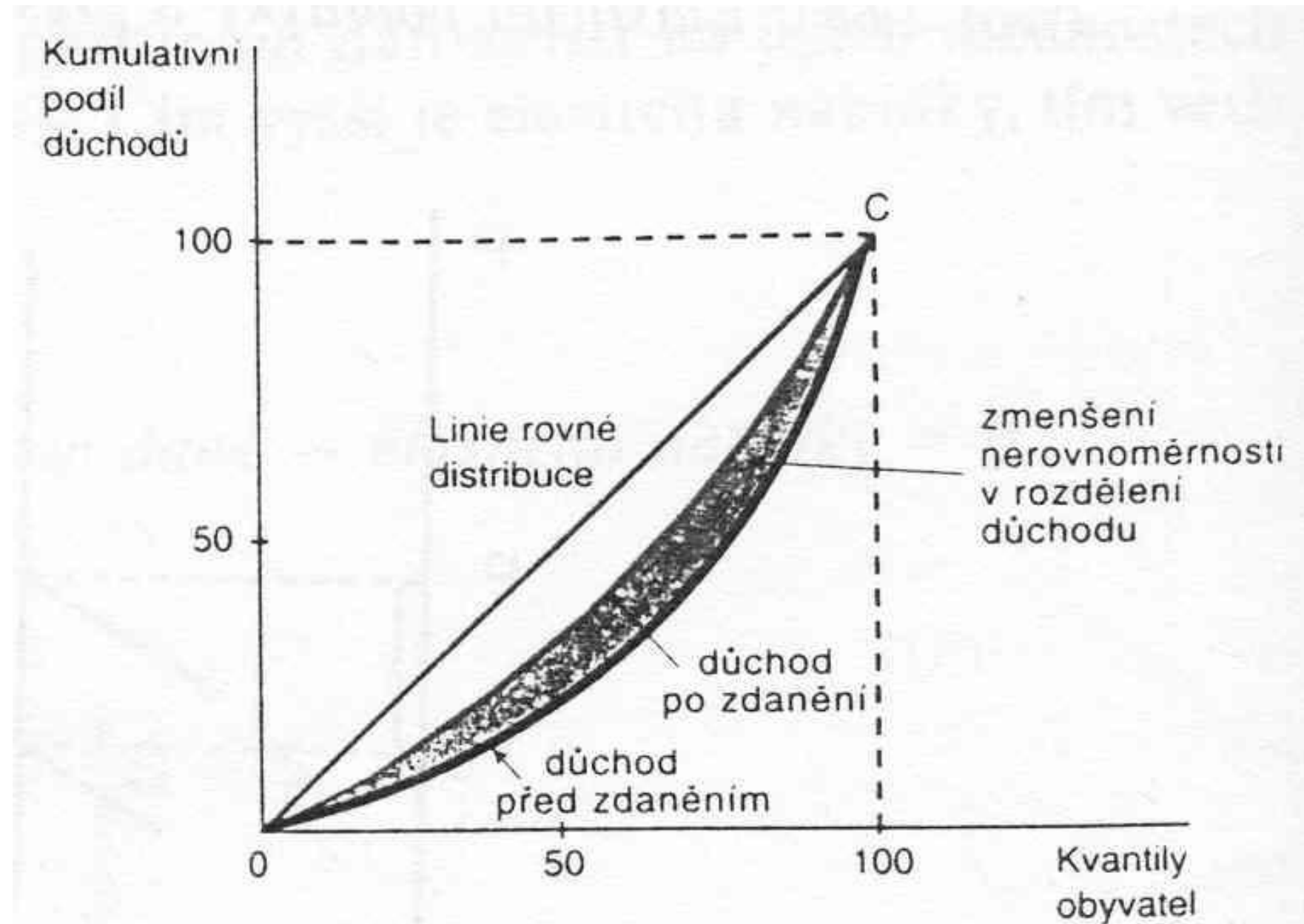
- Distribuce (rozdělení) důchodu a bohatství ve společnosti provedená trhem nemusí být přijatelná pro všechny členy společnosti
- Redistribuce = vládou provedené přerozdělení důchodů již jednou rozdělených trhem s cílem dosáhnout stavu, který společnost považuje za **spravedlivý (viz samostudium sl. 32 – 38)**
- Měření rozdělení důchodů a bohatství ve společnosti – **Lorenzova křivka a Giniho koeficient**

Lorenzova křivka (opakování)

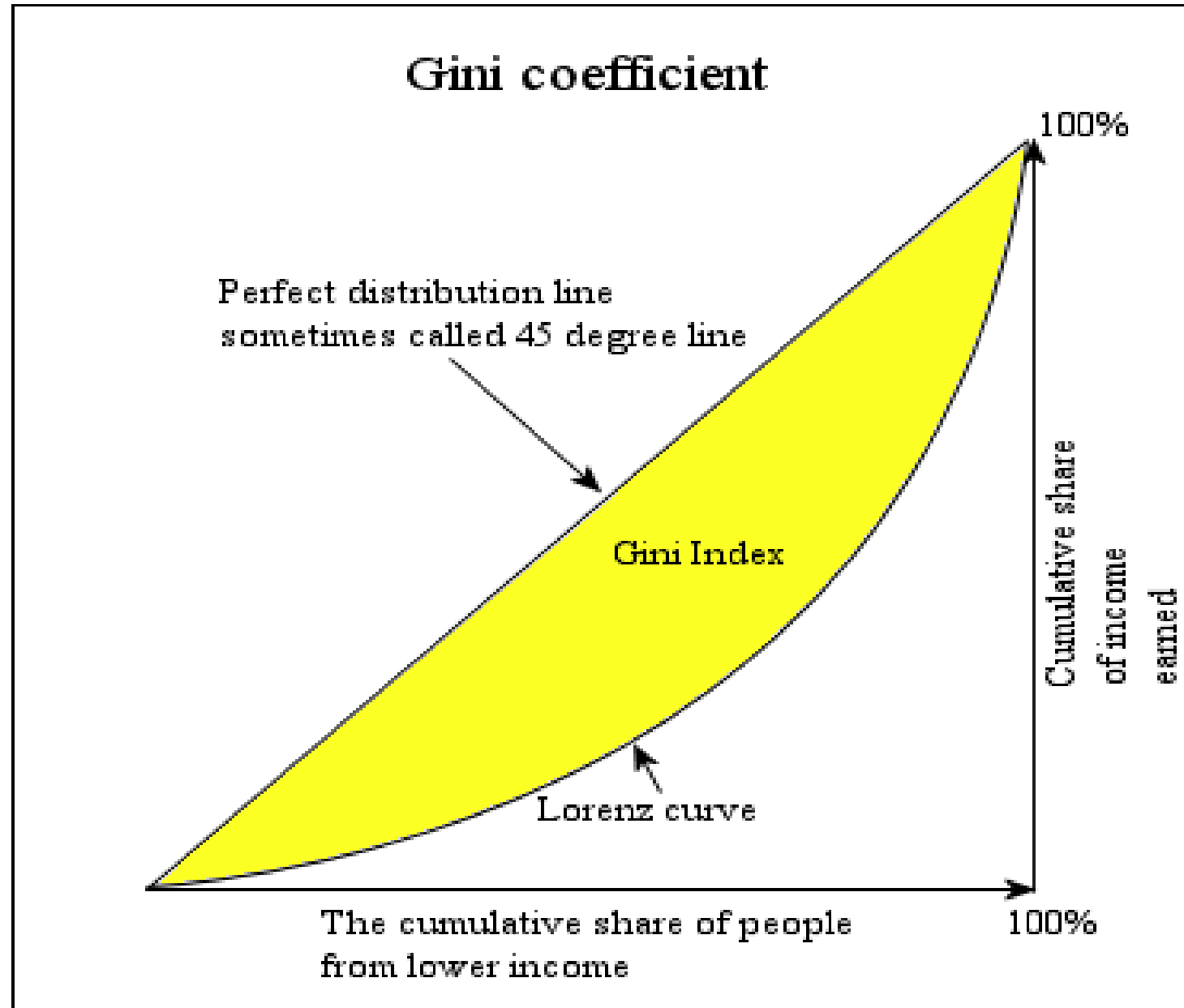

Obr. 2.

Vliv daní na Lorenzovu křivku

Giniho koeficient

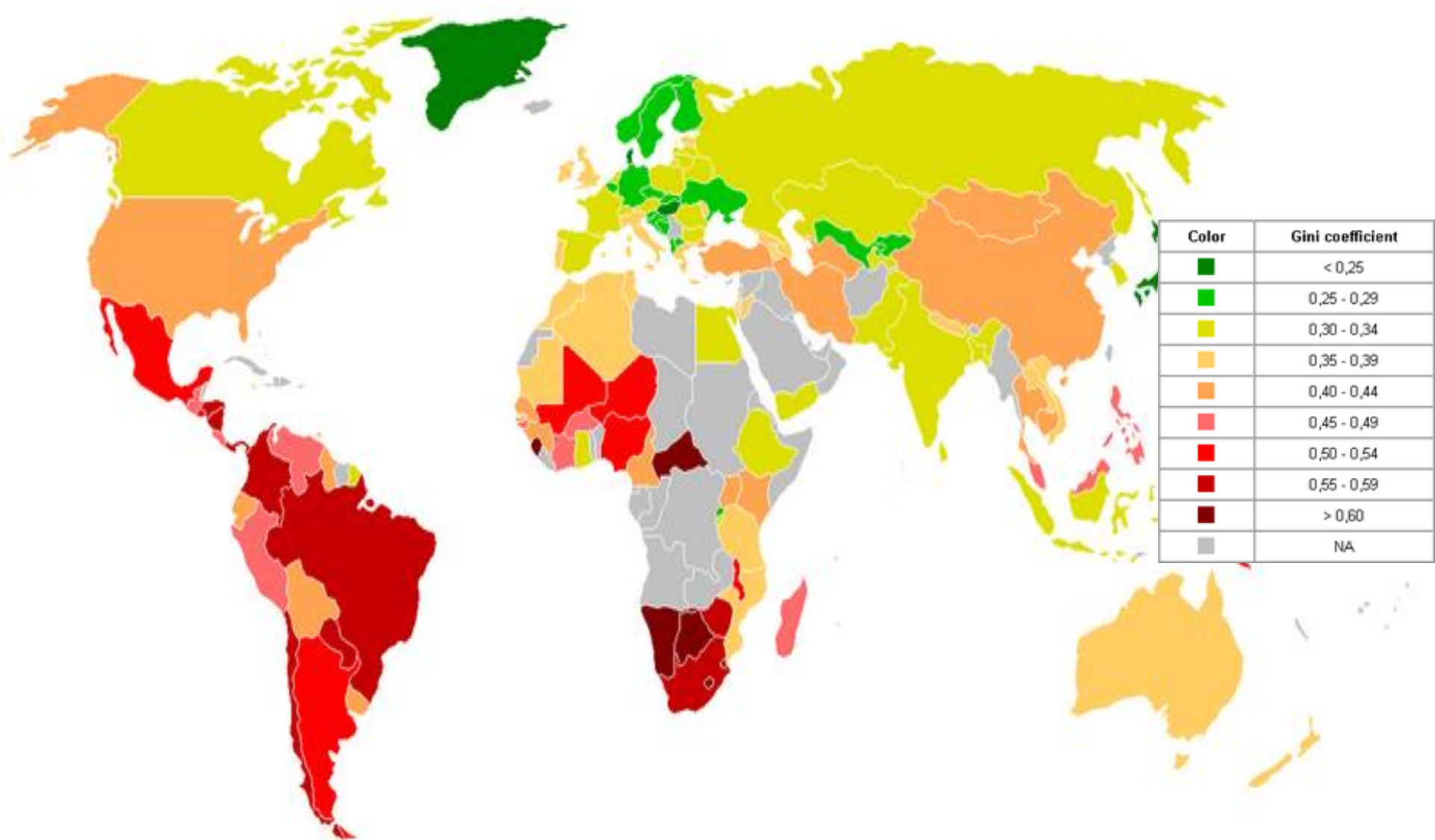

Giniho koeficient - hodnoty

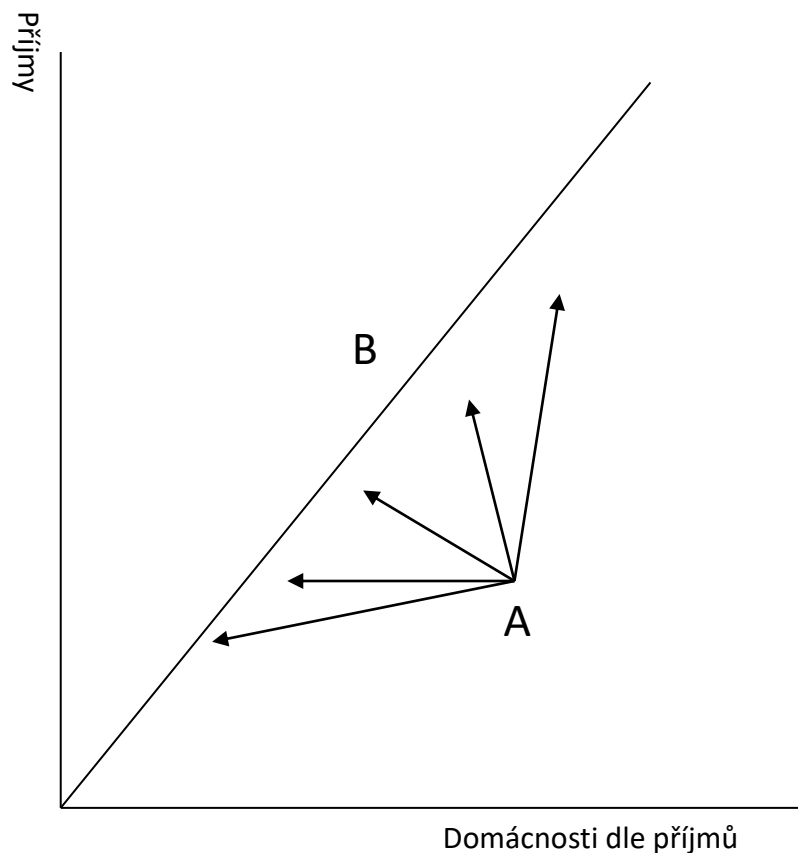
Země	Gini index
Švédsko (2013)	0,249
Francie (2013)	0,292
USA (2007)	0,45
Velká Británie (2005)	0,34
Jižní Afrika (2013,est.)	0,625
Česká republika (2015)	0,25
Slovensko (2015)	0,237

- GK nabývá hodnot $<0,1>$;
0 absolutní rovnost;
1 absolutní nerovnost
- GK udává, kolik by muselo být přerozděleno, aby byla rovnost (v ČR=>25%)
- **Spravedlnost?**
- [Další hodnoty GK](#)
- <https://gateway.euro.who.int/en/hfa-explorer/> (v sekci socio-ekonomické indikátory)

Giniho koeficient - mapa

Okunův koncept („děravý sud“)

- Existuje trade-off mezi rovností a efektivností
- Chceme z bodu A do bodu B, cílem je dosáhnout rovnosti.
- Díky redistribuci vznikají nežádoucí efekty, dostáváme se do jiných bodů...
- **Spravedlnost?**

III:

Spravedlnost a spravedlnost v rozdělování

Samostudium

(slides 33 -39)

- Zadání online workshop
- Nobelisté
 - J.D. Bartonínová – Dobenínová a N. Řiháčková (A. Sen)
 - T. Rizikyová a T. Barták (G. J. Stigler)

Co je spravedlnost?

- Aristoteles:
 - Základní vlastností spravedlnosti je rovnost – „každému, co jeho jest“
- Platon (Ústava):
 - Spravedlnost jako osobní morální vlastnost jedince a základní vlastnost společenských vztahů
 - Navrhuje vznik politiky jako činnosti, jejímž smyslem je garantovat spravedlnost
 - Stejně jako se člověk bude stávat moudřejším (lepší, ctnostnějším), bude se rozvíjet dokonalá, spravedlivá společnost
- Marx:
 - Práce jako garant rovnosti; práce zakrývá přirozené individuální rozdíly mezi lidmi (intelektuální a fyzické schopnosti), potřeby lidí zdrojem jediného objektivního principu rozdělování=>“každému dle jeho schopností, každému dle jeho potřeb“
- Hayek, Friedman:
 - Základní hodnotou sociální spravedlnosti je svoboda, kterou nesmí nic omezovat (např. distribuce)
 - Daně vnímány jako krádež
 - Stát může zasahovat pouze pokud někdo něco získal neprávem
- Pareto
 - Spravedlnost = rovnost mezního užitku
 - (re)distribuce přípouštěna
- Rawls:
 - Spravedlnost = férovost, fairness
 - Nemusí být rovnost, ale nerovnosti musí být uspořádány

Spravedlnost v rozdělování (samostudium)

- V Moodle máte k dispozici scan z učebnice *Veřejné finance v teorii a praxi** (kapitola 6: Spravedlivost z rozdělování).
- Prostudujte kapitolu a teprve poté můžete přejít k následujícím slides, které z této učebnice vycházejí.

*MUSGRAVE, Richard Abel a Peggy B. MUSGRAVE. *Veřejné finance v teorii a praxi*. Přeložil Věra KAMENÍČKOVÁ. Praha: Management Press, 1994. ISBN 80-85603-76-4.

Lze číst i [zde](#).

Pojetí spravedlivého rozdělování (dle Musgrave)

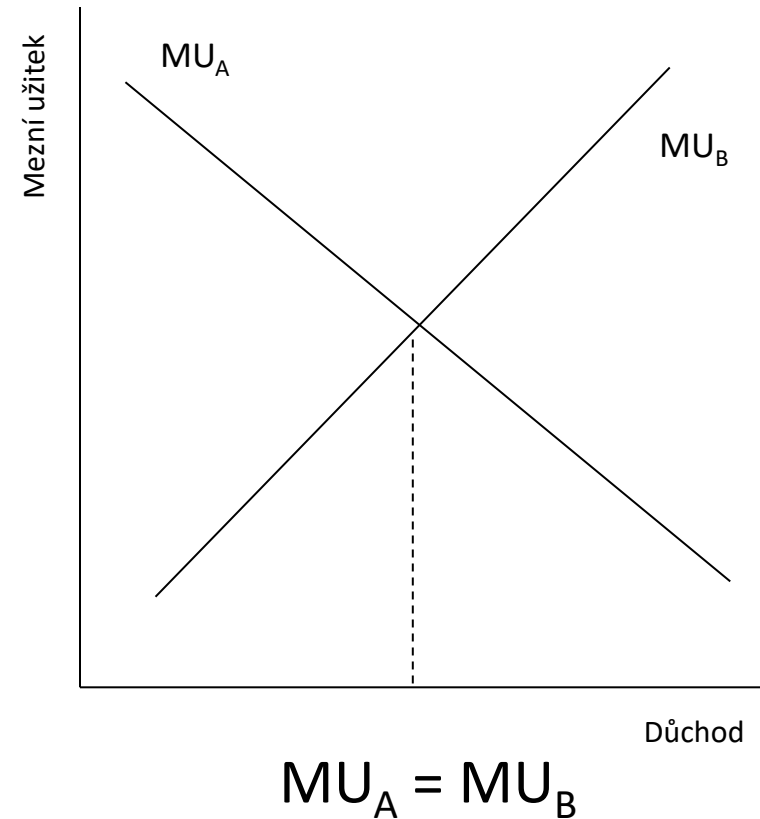
- Kritéria založená na schopnostech (Hobbes, Locke, Nozick)
- Utilitární kritéria (Pareto)
- Rovnostářská kritéria (Rousseau, Marx, Weber)
- Smíšená kritéria

Kritéria založená na schopnostech

- Nechtí má každý to, co si může na trhu vydělat
 - Oprávněný výdělek stanovený bez omezení
- Nechtí má každý to, co si může vydělat na konkurenčním trhu
 - Monopolní zisk nezákonný
 - Požadavky na mzdy a platy převyšující marginální produkt nezákonné
- Nechtí má každý pouze důchod (pracovní)
 - Přírodní zdroje se považují za „společné“ (Locke)
 - Vydělávat mzdy zahrnuje záporný užitek z práce v podobě ztráty volného času, zatímco získání úroků nikoli (klasičtí ekonomové argumentovali pro vyšší zdanění kapitálu než příjmu z mezd)
- Nechtí má každý to, co si může vydělat na konkurenčním trhu při rovnosti výchozích podmínek
 - Moderní verze
 - Souhlas s nerovnostmi vyplývajícími z vrozené schopnosti vydělávat, z preferencí důchodů nebo volného času, ze šetrnosti
 - Nesouhlas s nerovnostmi vyplývajícími z dědictví, rozdílné možnosti vzdělávání, z rozdílného postavení rodiny

Utilitární kritéria

- Nesouhlas s vrozenými nerovnostmi
- Spravedlivé znamená rovnost mezních užiteků
- Maximalizace celkového blahobytu
- Maximalizace průměrného blahobytu
- Hledisko celkového blahobytu hlediskem umělým, společnost složená z jednotlivců, nikoliv ze sumy jedinců (zastánci egalitářského přístupu)

Rovnostářská kritéria

- Rovnost blahobytu
 - Přirozeně žádoucí (Rousseau, Marx, Weber)
- Maximalizace blahobytu nejnižší skupiny
 - Volba politiky rozdělování maximalizující důchody ve spodní části důchodové stupnice (Rawls): jedinci na začátku nevědí, jaké budou jejich potenciální výdělky, neznají svoji pozici na důchodové stupnici a protože mají averzi k riziku, sami o sobě volí stupeň přerozdělování, ve kterém jsou maximalizovány nejnižší důchody
- Kategorická spravedlnost na základě věčných dotací
 - Ne přes důchody, ale minimální nabídka potravin, oblečení, bydlení...(to je považováno za jakýsi minimální důchod, může mít naturální podobu)

Smíšená kritéria

- Je dána spodní hranice blahobytu, ale je jí nadřazeno pravidlo nadání
- Rozdělování je upraveno tak, aby se maximalizoval blahobyt v souladu s vahami společenského blahobytu

= >

tedy hledá se kombinace předchozích přístupů